

پیامدهای کاهش نرخ رشد جمعیت بر مدیریت امنیت ملی کشور

هادی آقایی، سید حمیدرضا قریشی، احسان نادری
- کارشناسی ارشد علوم اجتماعی و پژوهشگر مرکز مطالعات و امنیت ملی دانشگاه جامع امام حسین (ع)، تهران
Email: Hadiaghaei63@gmail.com
- دانش آموخته دانشگاه عالی دفاع ملی و عضو هیئت علمی دانشگاه جامع امام حسین (ع)، تهران
Email: Sghoreishi43@gmail.com mobile: 09125982081
- دکتری مطالعات منطقه‌ای و عضو هیئت علمی دانشگاه افسری و تربیت پاسداری امام حسین (ع)، تهران
Email: enaderi58@yahoo.com mobile: 09124446572

چکیده مقاله

هدف از نگارش این مقاله، بررسی پیامدهای کاهش نرخ رشد جمعیت بر امنیت ملی (نظامی و اجتماعی)، در ایران است. تمرکز مقاله در دو حوزه یعنی بررسی ساختار جمعیتی کشور در دهه‌های گذشته و مقایسه گذار سنی جمعیت ایران و چند کشور توسعه یافته و در حال توسعه می‌باشد.

مقدمه

بانک جهانی در گزارش اخیر خود موسوم به «گزارش توسعه جهانی» نسبت به سرعت بالای پیر شدن جمعیت در ایران هشدار داده است. بانک جهانی می‌گوید ایران، هند، سنگاپور و تایلند در آینده نزدیک با پیری شدید جمعیتی مواجه خواهند شد. بر اساس پیش بینی بانک جهانی نمره ایران در شاخص وابستگی سالخوردگی تا سال ۲۰۵۰ پنج برابر خواهد شد. این به آن معناست که نسبت جمعیت غیرفعال ایران به جمعیت فعال طی ۳۸ سال آینده ۵ برابر می‌شود. زمانی که نمره کشوری در این شاخص بالا باشد یعنی این که جمعیت فعال کشور برای تأمین نیازهای افراد سالخورده باید بار زیادی را تحمل کند و یعنی اینکه تمرکز جمعیتی در هر کدام از گروه‌های سنی طبیعتاً نیازها، پیامدها و بالطبع برنامه‌ریزی‌های خاص خود را دارد که سیاست‌گذاران باید به آن توجه داشته باشند.

یافته های پژوهش

با توجه به یافته های پژوهش در صورت ادامه روند کاهش جمعیت پیامدهای زیر به دور از ذهن نیست :

پیامدهای اجتماعی و اقتصادی کاهش نرخ رشد جمعیت

الف) جایگزینی نیروی کار (مهاجر خارجی) همراه با تبعات فراوان اجتماعی و اقتصادی آن.

ب) معضلات روحی و روانی نسل آینده به دلیل بهره‌مند نبودن از موهبت‌های اجتماعی خویشتاوندی (شامل برادران، خواهران، عمه‌ها، خاله‌ها، عموها، دایی‌ها و...)

ج) هنجار شدن فرهنگ اروپایی زندگی بدون فرزند در میان بخش (اندکی) از مردم ایران

ح) کاهش جمعیت بخش کشاورزی و تأثیر مستقیم آن بر رونق اقتصادی کشور

و) آسیب‌های اخلاقی و تربیتی

پیامدهای سیاسی کاهش نرخ رشد جمعیت

الف) بررسی جایگاه «جمعیت» در قدرت سیاسی ایران از دیدگاه «اتاق‌های فکر» [معاونت سیاسی سپاه در این زمینه فعالیت‌های جدی را شروع کرده است] : نحوه طرح مفهوم «قلب زمین» (هارتلند) توسط یکی از «اتاق‌های فکر» دشمن، این نکته را روشن خواهد که در پی لبخندها و ژست‌های بشردوستانه، چه دیدگاه‌های خطرناک و کینه‌های عمیقی نهفته است.

بنابراین اندیشکده‌های مرتبط با دشمنان اسلام و ایران به دقت دو مفهوم «کمیت جمعیت» و «کیفیت نیروی انسانی» مردم ایران را رصد می‌کنند و کاهش جمعیت ایران، یکی از آرزوهای دیرینه آنان بوده است.

ب) مأموریت فراملیتی برای تبلیغ دین مبین اسلام و مکتب اهل بیت (علیهم‌السلام)؛ تکوین مفهوم «مأموریت فراملیتی برای تبلیغ» برگرفته از آموزه‌های صریح و روشن دین مبین اسلام است. اسناد قطعی تاریخی حاکی از آن است که در گذشته، ترویج اسلام و مکتب اهل بیت (علیهم‌السلام) در برخی از نقاط جهان محصول مهاجرت‌ها، تجارت و رفت و آمد ایرانی‌ها بوده است. اهمیت این مسئله به قدری بالاست که بنیان‌گذار جمهوری اسلامی ایران، حضرت امام خمینی (رحمت‌الله علیه) در کنار «امر اساسی حاکمیت» که موضوع حساس «قضاوت» و «امور حقوقی» جامعه است، به صراحت تمام، ضرورت «تبلیغ» را یادآور شده‌اند.

مبانی نظری و تجربی (ادبیات تحقیق)

برای روشن شدن زوایایی ناشناخته پیامدهای کاهش رشد جمعیت به نظریات تعدادی از صاحب نظران اشاره ای می‌کنیم.

*دکتر عزتی: هر گاه افراد بین سنین ۲۰ تا ۶۵ سال بیش از ۳۵٪ کل جمعیت یک کشور را تشکیل دهند چنین سرزمینی از بهترین و مطلوب‌ترین عوامل ژئوپلیتیکی به منظور حفظ امنیت، ثبات سیاسی و توسعه اقتصادی برخوردار است.

*دکتر میر حیدر به عنوان یکی از نظریه‌پردازان سیاسی کشور می‌گوید: ارزیابی جمعیت به عنوان یک عامل قطعی قدرت کار درستی نیست. جمعیت شناسان نیز معتقدند: جمعیت وقتی منبع تولید به حساب می‌آید که با سواد و سالم باشد و آن هم در شرایط پرجمعیتی مقدور نیست .

*دکتر عزتی برای تثبیت امنیت کشور، کیفیت جمعیت و مهارت‌های عینی و ذهنی انسان‌ها را ضروری می‌داند و معتقد است: هر گاه در تجزیه و تحلیل مسائل ژئوپلیتیک از انسان صحبت می‌شود انسان ماهر دارای هدف و کیفیت خوب موردنظر است.

* دکتر حسین حسینی ابری نیز معتقد است: «در صورتی که روند مهاجرت نیروهای فعال و خلاق از روستاها هم چنان ادامه یابد و روستاها از جمعیت مؤثر خالی شود عرصه‌های روستایی به صورت کمینگاه گروه‌های ضد امنیت ملی درآمده و شهرها نیز تهدید می‌شود.

*نظریه ابن خلدون: ابن خلدون، متفکر بزرگ مسلمان، در نظریه تغییرات دوره‌ای خود جمعیت را به عنوان مهم‌ترین وسیله برای تأمین و تضمین امنیت سیاسی، نظامی و مصون بودن در برابر تهاجمات و جنگ‌ها می‌داند. مطابق نظریه تغییرات دوره‌ای ابن خلدون، در گذشته، شکوفایی تمدن‌ها (رشد اقتصادی و تأمین و تضمین امنیت سیاسی و نظامی) و افزایش جمعیت با یکدیگر دارای ارتباط مستقیم و مثبت بودند طوری که جمعیت در شرایط شکوفایی و رونق اقوام روبرو افزایش می‌نهاد، در حالی که تنزل و فروپاشی تمدن‌ها به کاهش جمعیت منجر می‌شد؛ نظریه دیوید هیر: دیوید هیر معتقد است که حجم جمعیت می‌تواند از این نقطه‌نظر حائز اهمیت باشد که منبع مهمی برای تأمین ارتش و تأمین هزینه‌های نظامی از طریق اخذ مالیات است. در عین حال وی با بررسی وضعیت ۱۲ کشور جهان برخوردار از بیشترین جمعیت، بالاترین درآمد سرانه و بیشترین میزان تولید فولاد نتیجه می‌گیرد که تولید انبوه فولاد شاخص مناسب‌تری برای تعیین قدرت یک کشور است.

نتیجه گیری و پیشنهادها

به نظر می‌رسد در صورتی که سیاست مداران و برنامه ریزان کشور، سیاست‌های اجرایی و عملی را در برنامه‌های آینده کشور در نظر نداشته باشند، احتمال تبدیل شدن مسئله کاهش نرخ رشد جمعیت به یک بحران قوت خواهد گرفت، که پیامدهای ناگواری بر امنیت نظامی و امنیت اجتماعی که از مؤلفه‌های اصلی امنیت ملی هست، در بر خواهد.

به نظر می‌رسد رعایت چهار نکته مهم می‌تواند ارائه‌کننده افق‌هایی جدید برای پرداختن به موضوع حساس «جمعیت» در ایران باشد:

یک: در مقوله مطالعات درباره چگونگی «نیل به جمعیت مطلوب»، نیاز به تقسیم کار علمی وجود دارد و باید همه مراکز تحقیقاتی و دانشگاه‌های کشور موظف به انجام پژوهش‌های علمی (هماهنگ‌شده) در این زمینه باشند تا نتایج حاصل، از قوام و پختگی لازم برخوردار باشد.

دو: بازنگری در مبانی هستی‌شناسی و معرفت‌شناختی «دانش اقتصاد» که اباحی‌گری در شالوده آن جریان دارد و تنظیم حرکت در مسیر «اقتصاد اسلامی» مبتنی بر معارف قرآنی، که دورنمای روشن و مثبت جمعیتی را ارائه خواهد کرد.

سه: از آنجا که حضور جمعیت فعال در مرزهای کشور می‌تواند موجبات امنیت فراگیر در این نقاط را به دنبال داشته باشد، انجام فعالیت حول دو محور می‌تواند بسیار راهگشا باشد: نخست، توسعه بخش کشاورزی در این نقاط است که می‌تواند به ثبات امنیت در مرزها کمک کند. دوم اینکه با توجه به طرح کلان ارتش جمهوری اسلامی ایران برای تشکیل «پادگان‌شهرها» کنار مرزهای وسیع ایران، این موضوع می‌تواند ایجادکننده ظرفیت‌های بزرگی برای مهاجرت‌های حساب‌شده به اطراف پادگان شهرهای یادشده و افزایش هدفمند جمعیت کشور باشد.

چهار: با توجه به اظهار نگرانی برخی از ارائه مشوق‌های جمعیتی، نکته حائز اهمیت این است که رشد آگاهی‌های فرهنگی و اجتماعی مردم به قدری است که مشوق‌ها به هیچ‌وجه باعث افزایش افسارگسیخته جمعیت نخواهد گردید؛ بلکه مردم را نسبت به عواقب کاهش جمعیت کشور هوشیار می‌کند و احساس مسئولیت عمومی را برخواهد انگیخت؛ به‌ویژه آنکه اغلب خانواده‌های مؤمن و مذهبی از متن بیانات حضرت امام خامنه‌ای (حفظه‌الله) وظیفه دینی و اجتماعی خویش را دریافت کرده‌اند.